

2023 HAYALLERİ VE GERÇEKLER

Nazif EKZEN
İktisatçı-Yazar BSB Üyesi

2023 Hayalleri ve Gerçek

Önümüzdeki dört yıl için ülke yönetimine talip olan en büyük iki siyasi parti sırayla “Seçim ve Ekonomi Politikaları Bildirgelerini” açıkladılar.

Bu siyasi Partiler,ekonomik hedeflerini sözleşmiş gibi; “planlanmış hedefler” olarak değil ancak, ”hayallerinin hedefleri” olarak ortaya koydular.Kısaca bu siyasi partilerin hepsinin şimdi ayrı birer “Vizyon-2023”ü var.Ortak noktaları ise, vizyon ve sosyo-ekonomik hedeflerin TÜBİTAK’ın,-2001-2004 yılları arasında üç yıllık bir çalışma ile hazırladığı: “Vizyon-2023” çalışmasından alınmış olması.

Siyasi Partilerin ,2023 Hayalleri ya da Vizyon-2023 programlarının açıklandığı günlere çok “dramatik bir başka açıklama” denk geldi.Maliye Bakanlığı nisan ayının ikinci haftası içinde Mart 2011 ayına ilişkin Merkezi Bütçe Uygulama sonuçlarını açıkladı.Bu sonuçlara göre;Türk Vergi Sisteminin en büyük vergi kalemi, Özel Tüketim Vergisi ile, aynı tahsilat düzeyine ulaşan İthalde Alınan Katma Değer Vergisi Oldu. İthal vergisi sistemin en büyük gelir kalemi.

İthalatın İşgali

İhracat rakamları hemen açıklanıyor, ancak ithalat rakamlarına çok geç ulaşıyoruz. Bu bakımdan bütçe gelirleri içinde yer alan ithal vergi gelirleri tahsilatı önemli bir öncü gösterge.Mart ayı ithalatının bilmiyoruz ancak ithalat vergilerindeki yüksek oranlı artış hızlı büyümenin sürdüğünün göstergesi.

2011 yılının ilk ayında 2.6 milyar,şubat ayında 3.4 milyar tl olan ithalde alınan kdv tahsilatı mart ayında 4.3 milyar tl düzeyi ile en yüksek noktasına ulaşmıştır.Geçen yılın aynı ayına göre ithalde alınan kdv tahsilatındaki artış oranı %60.7 düzeyindedir.Vergi kalemleri içinde bu düzeyde artış hiçbir kaleme yoktur.

Siyasi partiler yaklaşık 7-8 yıl önce yapılmış bir temel çalışmadan esinlenerek, “15 yıl sonrası için hayallerini” seçim bildirgelerine esas almışlardı.

Önümüzdeki gerçek bize farklı şeyler söylüyor Dikkat çekmeye çalıştığımız “hayati kırılma” bu gerçeğin en somut yüzünü oluşturuyor. 2011 yılı mart ayı bütçe uygulama sonuçlarına göre “Türkiye’nin en büyük vergi gelir kalemi:İthal Vergileri olmuştur. Ocak-Şubat aylarına ilişkin ithalat rakamlarını biliyoruz ancak mart ayı henüz açıklanmadı.Ancak ithalattan alınan katma değer vergisi tahsilatının mart ayında ulaştığı büyüklük bize mart ayı ithalatının 19 milyar dolar ve daha üzerinde gerçekleşebileceğini gösteriyor.Bu durumda aylık bazda 10 milyar dolara yaklaşan bir

aylık dış ticaret açığı ile karşılaşacağız. Açıklanan mart ayı bütçesinde yer alan ithalat vergi gelirleri tahsilatının düzeyi,dış ticaretin beklenenin çok üzerinde bir açığa doğru gittiğini, yılın ilk iki ayında 14.8 milyar dolar olan açığın mart ayı sonunda 22 milyar dolara ulaşabileceği cari açığında mart sonunda 18-19 milyar dolar düzeylerinde gerçekleşebileceği tahmini yapılabilir.Mart ayı ithalat sonuçları açıklandığında, dış ticaret açığı ve cari açık olarak sonuçları daha yakından göreceğiz.

Mart ayı bütçe sonuçlarına göre, vergi gelirleri içinde ilk sırada yer alan “özel tüketim vergisi” tahsilatı ile “ithalde alınan kdv” tahsilatı 4.3 milyar tl ile aynı düzeyde gerçekleşmiştir.Özel tüketim vergisi ve dahilde alınan katma değer vergisinden oluşan yurt-içi toplam tüketim vergileri ise aynı ay içinde 5.9 (özel tüketim vergisi:4.2+dahilde alınan kdv:1.7) milyar tl olarak gerçekleşmiştir.İthalde alınan vergiler toplamı(ithalde alınan kdv+gümrük vergileri), yurt-içi toplam tüketim(mal) vergilerinin %75’i düzeyini aşmaktadır. 2011 yılının ilk üç aylık döneminde(ocak-mart) ithalde alınan kdv tahsilatı 10.3 milyar tl düzeyine ulaşırken,özel tüketim vergisi tahsilatından sonra vergi gelirleri içindeki en büyük ikinci kalem haline gelmiştir.

İthal vergilerinin vergi sistemi içinde ilk sıralara yükselmesi açık bir kırılmaya ve yakın bir tehlide işaret etmektedir. Bu yüksek ithalatın yurt-içi piyasalarda yarattığı baskı, beklendiği yada zorlandığı şekilde “kredi genişlemesini” “ özellikle tüketici kredileri genişlemesini” yavaşlatmayacak tersine daha da kışkırtacaktır.Merkez Bankası elindeki tek araçla daha ne kadar direnebilir.İthalatın işgalini engelleyebilecek araç kalmamıştır.

Yaşanmakta olan ithalat baskısı ;bir yönü ile yurt-içi üretimi ve istihdamı dramatik bir biçimde sarsarken diğer yönü ile, İthalatın finansmanı için “kısa vadeli” sıcak para girişini ve yurt-içinde ithalat genişlemesinin mahreç bulması için “kredi genişlemesini” zorlamaktadır.

Kriz sonrası dönemde,son üç yıldır Türkiye de ekonomini büyüme çizgisini ve bütçe dengelerini, tek başına belirleyen ithalatın izlediği gelişme yönü ve büyüklüğüdür.

Kriz sonrası dönemde bütçe dengesini belirleyen en önemli kalem ithalat vergileri olmuştur. Kriz öncesi yıl olan 2008 yılında Türkiye’nin toplam dış ticaret hacmi; ihracat 132,ithalat 201 milyar dolar olmak üzere 333 milyar dolar’a ulaşmıştı.2009 yılında toplam dış ticaret hacmi 90 milyar dolarlık azalama ile 243 milyar dolara gerilerken ithalat 60 milyar dolar ihracat ise 30 milyar dolarlık düşüş gösterdi. Dolaylı vergiler içinde en büyük ikinci kalem olan ithalde alınan (kdv + gümrük vergisi) vergi 2009 yılında %12.6 oranında geriledi.2010 yılında toplam dış ticaret hacmi 299 milyar dolara yükseldi.2009 yılına göre 55 milyar dolarlık artış oldu.İhracatta 10 milyar,ithalatta 45 milyar dolarlık artış oldu. 2010 yılı sonunda ithalat artmıştı ancak hala 2008 seviyesine ulaşabilmiş değildi.Ancak 2010 yılında ithalde alınan vergilerinin seviyesi 2008 seviyesinin üzerine çıktı. 2009 yılında %12.6 oranına gerilemiş olan dış ticarettten alınan vergilerde 2010 yılında %37 oranında artış oldu.

Bütçe dengesindeki açığı büyük ölçüde belirleyen dış ticaret vergileri hasılatının aşağı-yukarı dalgalanması oldu.

2010 yılında dış ticarete alınan vergilerde izlenen %37 düzeyindeki yüksek oranlı artışın üzerine 2011 yılının ilk üç aylık döneminde dış ticaret vergilerinde yılın ilk üç aylık döneminde %25 oranında artış olmuştur.¹

2023 Havalleri ya da Vizyon-2023

Türkiye de, 1963 yılında başlatılmış olan “planlı kalkınma” süreci, 1978-1979 yıllarında IMF ve Dünya Bankası ile yaşadığı çatışmalardan **“aldığı yaralarını”** saramamış, 1980 ocak ve eylül nihai darbeleri ile fiilen bitirilmiş ve “doğal ölümüne” terk edilmiştir. **1980 eylül’ü Türk Planlamasının fiili bitiştir.**

1980-2008 arası 28 yılı kapsayan dönemin, 16 yıllık kısmı IMF-Dünya Bankasının yakın denetimindeki ; Yakın-İzleme” ve “Stand-by” lar dönemidir(1980-1985, 1994,1998-2000,2000-2008).Geri kalan 8 yıllık dönemde de özellikle Dünya Bankasının SAL(structural Adjustment Loan) anlaşmaları ile gözetim sürmüştür.

Planlama anlayışının yerini bütünüyle piyasalara bıraktığı olduğu bu süreç içinde, aralık1999 tarihinde imzalanan önce “2000-2002” dönemini kapsayan sonra 2008 yılına kadar uzayan, IMF-Dünya Bankası yakın denetimi sürecinde, Türkiye bir yandan uzun dönemli stand-by anlaşmaları yaparken diğer yandan da “2001-2023 dönemini kapsayan”, “uzun vadeli gelişmenin temel hedefleri ve stratejisi” ni belirliyordu.Bu süreç içinde bir de TÜBİTAK’a Türkiye’nin ulusal düzeyde ilk kez yapacağı **“Teknoloji Öngörü”** çalışmasının oluşturması görevi verildi.

1970 yılında Japonya’da başlayan “Teknoloji Öngörüsü” çalışmaları, bilim ve teknoloji politika tasarımında etkin bir araç olarak kullanılması yanında, bu politikaların ilgili kesimlerin beklentilerini karşılaması ve böylelikle arkasına aldığı toplumsal ve siyasi destek ile uygulamaya geçirilmesinin kolaylaşması gibi özellikleriyle, kalkınma iktisadının terk edildiği 1980 sonrası yıllarda bütün dünyada, özellikle de Avrupa’da yaygınlaştı. 1980 sonrasında Washington Consensus sürecinde “Planlamayı” hızla terk eden ulusal ekonomiler bu yeni alana yöneldi.

Başbakanlık Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) Aralık 2000 toplantısında, Cumhuriyetin 100. yaşına gireceği 2023 yılına uzanan 20 yıllık bir dönem için yeni bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi için TÜBİTAK’ı görevlendirdi.

BTYK, yürütülecek çalışmanın ana eksenini, Türkiye’nin ulusal düzeyde ilk kez yapacağı **“Teknoloji Öngörü”** çalışmasının oluşturmasına karar verdi. Bu hazırlıkların sunulduğu BTYK’nın Aralık 2001 toplantısında, bir yıl önce kararlaştırılan çalışmanın, **“Teknoloji Öngörü”** çalışması ile birlikte, Türkiye’nin bilim ve teknoloji sistemi ile ilgili nesnel verilerin derlenmesine yönelik **“Teknolojik Yetenek”, “Araştırmacılar Envanteri”** ve **“Ulusal ARGE Altyapısı”** başlıklı dört alt projeden oluşan, **“Vizyon 2023”** Projesi kapsamında yürütülmesi onayladı.

¹ Aylık Bütçe Gerçekleşmeleri Raporu,mart 2011. maliye.gov.tr

Ocak 2002'den başlayarak TÜBİTAK tarafından yürütülen Vizyon 2023 Projesi iki yılı aşan yoğun bir çalışma ile tamamlandı. BTYK'ya sunuldu ve kabul gördü. Teknoloji Öngörü Projesi'nde, Öngörü Panelleri, "kendi ilgi alanlarında Türkiye'nin 2023 vizyonunu, bu vizyonu erişilebilir kılacak sosyoekonomik hedefleri, hedeflere ulaşmak için öncelikli gördükleri teknolojik faaliyet konularını ve bu öncelikli faaliyetlerin ortak paydasını teşkil eden teknoloji alanlarını saptadılar. Kamu, özel kesim ve üniversitelerden konularında uzman yaklaşık 250 üyenin katılımıyla Temmuz 2002'de faaliyetlerine başlayan paneller, bir yılı aşkın bir süre içinde toplam 192 toplantı ve 36 geniş katılımlı panel toplantısı ve çalıştay düzenlemişlerdir. Paneller Delfi anketi sonuçlarını da kullanarak çalışmalarını tamamlamış ve ülkemizin bilim ve teknoloji geleceğinin belirlenmesinde öncelikli görülen toplam 94 teknolojik faaliyet konusu için hazırladıkları yol haritalarını da kapsayan raporlar Temmuz 2003 sonunda TÜBİTAK'a sunuldu.

İki yıl aralıksız süren çalışma ile tamamlanan TUBİTAK'ın **Vizyon-2023** çalışmasının Vizyonunu ve bu hedeflere ulaşmak için belirlenen Sosyo Ekonomik hedeflerini de kısaca hatırlatalım

2023 Türkiye Vizyonu - Cumhuriyetin 100. yılı için vizyonumuz,

* Bölgesinde ve dünyada adil ve kalıcı bir barışın tesisi

için çaba gösteren;

* Demokratik ve adil bir hukuk sistemine sahip;

* Yurttaşları ülkelerinin geleceğinde söz ve karar

sahibi;

* Sağlık, eğitim ve kültür gereksinimlerinin karşılanması devlet tarafından güvence altına alınmış;

* Sürdürülebilir gelişmeyi gözeten; gelir dağılımı dengeli;

* Bilim, teknoloji ve yenilikte yetkinleşmiş; üreten; net katma değerini kendi beyin gücüne dayanarak artırabilen, bir Türkiye olarak belirlendi.

Bu Vizyonu destekleyecek sosyoekonomik hedefler:

Teknoloji Öngörü Panelleri bu vizyonu gerçekleştirebilmek için, dört sosyoekonomik hedefe ulaşmanın stratejik önemde olduğunu belirledi.

* Belirlenecek sanai üretim alanlarında, Türkiye'nin rekabet üstünlüğü kazanarak uluslararası ticaretten ciddi bir pay alır hale gelmesi;

* İnsanımızın yaşam kalitesinin yükseltilmesi;

* Sürdürülebilirliği sağlanarak kalkınma; ve

* Toplumların bilgiyi üretebilme, ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürebilme yeteneğinin ulusal ekonomileri ve toplum yaşamını yeniden şekillendirdiği bir dünyada, bizim de bu dönüşüme ayak uydurabilmemiz için bilgi ve iletişim teknolojileri altyapımızın güçlendirilmesi.

Soyuttan Somuta:2011 Mart Vergi gelirleri yada İthalat sonuçları.

Vizyon-2023 çalışması ile belirlenen Vizyon altı ana başlıkta toplanmış olup bu Türkiye Vizyonuna ulaşmak için "olmazsa olmaz" olarak belirlenmiş 4 tane sosyo-

ekonomik hedef vardır. Geçtiğimiz hafta içinde açıklanan seçim ve ekonomik hedefler bildirelerini bu metin ile karşılaştırmakta yarar var.

Kısacası söylenmiş yeni bir şey yok.

Siyasi partiler yaklaşık 7-8 yıl önce yapılmış bir temel çalışmadan esinlenerek, “15 yıl sonrası için hayallerini” seçim bildirelerine esas almışlar.

Kriz sonrası Türkiye, 2011 mart bütçe sonuçlarının, vergi cephesinde somut bir biçimde görüldüğü gibi son derece farklı bir yerde. Elindeki bağımsız iktisat politikası araçlarının hemen tümüyle yitirmiş bir Türkiye ithalatı işgalini engelleyebilecek hiçbir araca sahip değildir.

Bu yüksek ithalatın yurt-içi piyasalarda yarattığı baskı, beklendiği yada zorlandığı şekilde “kredi genişlemesini” özellikle “tüketici kredileri genişlemesini” yavaşlatamayacak tersine daha da kışkırtacaktır. Merkez Bankası elindeki tek araçla daha ne kadar direnebilir. İthalatın işgalini engelleyebilecek araç kalmamıştır.

Yaşanmakta olan ithalat baskısı ;bir yönü ile yurt-içi üretimi ve istihdamı dramatik bir biçimde sarsarken diğer yönü ile, İthalatın finansmanı için “kısa vadeli” sıcak para girişini ve yurt-içinde ithalat genişlemesinin mahreç bulması için “kredi genişlemesini” zorlamaktadır. Büyümenin yönü bellidir.

Son 20-25 yıllık dönemde uluslararası sistemde işleyen finansman yapısı çevre ülkeleri açısından makro ekonomik değişimlerin ve büyüme sürecini tamamen dış etkenlere açık, daha açıkçası kısa vadeli sermaye girişlerine bağımlı hale sokmuştur. “Nedensellik bağlantısı”; sermaye girişleri =}büyüme=} cari açık doğrultusunda gerçekleşmektedir.

Bu bağımlılık kısır döngüsünün nasıl kırılacağını 2023 Hayalleri ya da Vizyonları bize söylemiyor.